

LIETUVOS RESPUBLIKOS
SEIMAS

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO KANCELIARIJOS
INFORMACIJOS IR KOMUNIKACIJOS DEPARTAMENTO
TYRIMŲ SKYRIUS

Gedimino pr. 53, 01109 Vilnius Tel.: (8 5) 239 6170 / 239 6185
El. p.: tyrimai@lrs.lt; info@lrs.lt; ikd@lrs.lt www.lrs.lt/info

Analitinė apžvalga
23/111

2023-12-11

Tekstilės atliekų mažinimo iniciatyvos Europos žaliojo kurso kontekste

Skaičiuojama, kad kasmet vienam europiečiui tenka beveik 26 kg tekstilės gaminių ir apie 11 kg jų išmetama. ES tekstilės ir avalynės pramonė atsakinga už maždaug 10 proc. šiltnamio efektą sukeliančių dujų¹, t. y. daugiau nei pasaulinė laivyba ir tarptautiniai skrydžiai kartu sudėjus². Europos žaliajame kurse³ ir Žiedinės ekonomikos veiksmų plane⁴ raginama stiprinti ir spartinti Europos Sąjungos (toliau – ES) ir valstybių narių veiksmus, kad būtų užtikrintas tekstilės sektoriaus aplinkosauginis tvarumas, mažinant išteklių naudojimą ir neigiamą poveikį aplinkai.

2023 m. gruodžio 4 d. Europos Parlamentas ir Taryba pasiekė **preliminarių susitarimą dėl ES tvarių produktų ekologinio projektavimo sistemos peržiūros**, be kita ko, siekiant **uždrausti didiesiems ir vidutiniams gamintojams naikinti neparduotą avalynę ir tekstilę**. Europos Parlamento ir Tarybos derybininkai susitarė dėl atnaujinto vadinamojo ekologinio projektavimo reglamento, kuriuo siekiama pagerinti įvairius gaminių, tarp jų – tekstilės, ypač drabužių ir avalynės, aspektus per visą jų gyvavimo ciklą, kad jie būtų patvaresni ir patikimesni, lengviau pakartotinai naudojami, atnaujinami, taisomi ir perdirbami, sunaudojama mažiau išteklių, energijos ir vandens. Konkrečius gaminių reikalavimus antriniuose teisės aktuose nustatys Europos Komisija⁵.

ES tvarios ir žiedinės tekstilės strategijoje⁶ numatyta sukurti žiedinę tekstilės ekosistemą, kurioje būtų pakankamai pajėgumų novatoriškam pluošto perdirbimui, o tekstilės atliekų deginimas ir šalinimas sąvartynuose būtų sumažintas iki minimumo. Tačiau Jungtinio tyrimų centro (JRC) 2023 m. lapkričio 30 d. paskelbtas naujausias tyrimas⁷ rodo, kad po vartojimo susidariusios tekstilės atliekos yra didžiausia atliekų frakcija ir kasmet daugiau kaip **8 mln. tonų panaudotos ir nebenaudojamos tekstilės sudeginama arba šalinama sąvartynuose**, t. y. daug didesnė dalis nei pakartotinai naudojama, ruošiant pakartotinai naudoti ir perdirbti kartu. Nustatyta, kad šiuo metu tekstilės atliekų perdirbimas vis dar yra ribotas, tačiau pakartotinis naudojimas ir paruošimas

¹ Tekstilės gamybos ir atliekų poveikis aplinkai:

<https://www.europarl.europa.eu/news/lt/headlines/society/2021208STO93327/tekstiles-gamybos-ir-atlieku-poveikis-aplinkai-infografikai>

² Lėktuvų ir laivų išmetami teršalai: faktai ir skaičiai:

<https://www.europarl.europa.eu/news/lt/headlines/priorities/klimato-kaita/20191129STO67756/lektuvu-ir-laivu-ismetami-teršalai-faktai-ir-skaiciai>

³ Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Europos Vadovų Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Europos žaliasis kursas“, COM(2019) 640 final: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A52019DC0640>

⁴ Naujas žiedinės ekonomikos veiksmų planas, kuriuo siekiama švaresnės ir konkurencingesnės Europos, COM(2020) 98 final: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0098>

⁵ Deal on new EU rules to make sustainable products the norm: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20231204IPR15634/deal-on-new-eu-rules-to-make-sustainable-products-the-norm>

⁶ EU strategy for sustainable and circular textiles: https://environment.ec.europa.eu/publications/textiles-strategy_en

⁷ Techno-scientific assessment of the management options for used and waste textiles in the European Union: <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC134586>

pakartotiniam naudojimui yra ekonomiškai efektyviausios priemonės bei pasižymi geriausiais aplinkosauginiais rodikliais, nepaisant didesnių išlaidų, palyginus su deginimu ar šalinimu sąvartynuose.

*Pažymėtina, kad tekstilės gamybos, o kartu ir šių atliekų mažinimo kontekste pagrindinis dėmesys skiriamas vadinamajai greitajai madai, dėl kurios ženkliai išaugo pagaminamų ir išmetamų drabužių bei avalynės kiekiai. Tačiau, kalbant apie tekstilės atliekų mažinimą, būtina įvertinti ir kitus sektorius, kurie savo veikloje naudoja daug tekstilės gaminių, **pavyzdžiui, viešbučius**. Danijoje, Kopenhagos mieste, atliktas tyrimas parodė, kad šiame sektoriuje generuojami dideli tekstilės atliekų kiekiai, neišnaudojant galimybių didinti tekstilės gaminių žiedišumą⁸.*

Draudimas naikinti neparduotus drabužius ir avalynę

Europos Parlamento ir Tarybos pasiektame preliminariniame susitarime (2023 m. gruodžio 4 d.) numatyta, kad Europos Komisija savo pirmajame darbo plane, kuris turi būti patvirtintas ne vėliau kaip per devynis mėnesius nuo naujojo teisės akto įsigaliojimo, turi nustatyti tam tikras prioritetas prekių kategorijas, tarp kurių bus ir tekstilė (ypač drabužiai bei avalynė).

Ūkio subjektai, naikinantys neparduotas prekes, turės kasmet pranešti apie išmestų produktų kiekį ir priežastis. Derybininkai susitarė konkrečiai **uždrausti** naikinti neparduotus drabužius, drabužių priedus ir avalynę praėjus **dvejiems metams** nuo teisės akto įsigaliojimo, vidutinėms įmonėms – praėjus **šešeriems metams** (pastaba: mažoms įmonėms šis draudimas nebus taikomas). Ateityje Europos Komisija į neparduotų gaminių, kuriuos bus draudžiama naikinti, sąrašą gali įtraukti papildomų kategorijų⁹.

Šie ES įpareigojimai ir draudimai pirmiausia orientuojami į naujų drabužių bei avalynės pramonę, ypač vadinamąją greitąją madą, t. y. rinkai dažniau pateikiamos mados kolekcijos su pigiais gaminiais¹⁰, taip skatinant pirkėjus įsigyti didesnius drabužių kiekius¹¹.

ES įvedus draudimą naikinti neparduotus gaminius, verslui reikės galvoti apie naujus modelius, pavyzdžiui, ilgiau pardavinėti pagamintus drabužius, jų priedus bei avalynę, didinti išparduotuvų skaičių ir kt. Be to, nauji ES reikalavimai privers tekstilės ir avalynės gamintojus ne tik geriau planuoti gamybos apimtį, bet ir keisti jų dizainą, numatant labai lengvą tokio gaminio gyvavimo pabaigą, t. y. jei drabužis gaminamas iš medvilnės ir poliesterio, jo perdirbimas tampa praktiškai neįmanomas, jei gaminyje labai daug furnitūros (užtrauktukų ir kt.), iš anksto reikia galvoti, kaip jis bus perdirbamas, ir kt.¹²

Pažymėtina, kad ES, siekdama mažinti tekstilės atliekų kiekį, taiko ir daugiau priemonių. 2018 m. gegužės 30 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje (ES) 2018/851, kuria iš dalies keičiama Direktyva 2008/98/EB dėl atliekų (toliau – Atliekų direktyva)¹³, nustatyta, kad ES valstybės narės iki 2025 m. privalo įtvirtinti **atskirą tekstilės gaminių surinkimą**. Atliekų direktyvoje taip pat įtvirtinta atliekų hierarchija, įpareigojanti laikyti atliekų tvarkymo prioritetą – prevencija, parengimas pakartotiniam naudojimui, perdirbimas, kitas naudojimas, pavyzdžiui, energijai gauti, ir tik tada šalinimas sąvartyne – eiliškumo.

⁸ *Increasing the Circularity of Hotel Textiles*: https://www.decisive2020.eu/wp-content/uploads/2019/06/Circularity-in-hotel-textiles_report_FINAL.pdf

⁹ *Deal on new EU rules to make sustainable products the norm*: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20231204IPR15634/deal-on-new-eu-rules-to-make-sustainable-products-the-norm>

¹⁰ *Explainer: What Is Fast Fashion?*: <https://earth.org/what-is-fast-fashion/>

¹¹ *Circular economy perspectives in the EU textile sector*: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/08cfc5e3-ce4d-11eb-ac72-01aa75ed71a1/language-en>

¹² ES intensyviai kovą su greitojo vartojimo moda: didiesiems ir vidutiniams gamintojams draus naikinti neparduotą tekstilę: <https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/2000307810/es-intensyvia-kova-su-greitojo-vartojimo-mada-didiesiems-ir-vidutiniams-gamintojams-draus-naikinti-neparduota-tekstile>

¹³ 2018 m. gegužės 30 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą (ES) 2018/851, kuria iš dalies keičiama Direktyva 2008/98/EB dėl atliekų: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:32018L0851>

Į naująją Europos Komisijos strategiją¹⁴ taip pat įtrauktos priemonės, kuriomis siekiama spręsti pavojingų cheminių medžiagų problemą, raginti **gamintojus prisiimti atsakomybę** už savo gaminius **visoje vertės grandinėje**, įskaitant atvejus, kai jie tampa atliekomis, ir padėti vartotojams rinktis tvarius tekstilės gaminius¹⁵.

ES valstybės narės, tarp jų ir Lietuva, įgyvendindamos ES politiką atliekų tvarkymo srityje, laikosi bendrų aplinkos teisės principų ir, *inter alia*, principo „teršėjas moka“, kuris reiškia, kad asmuo privalo atlyginti visas išlaidas, atsiradusias dėl jo sukeltos taršos, įskaitant prevenciją, taršos sumažinimą ar pašalinimą¹⁶. Taigi, principas „teršėjas moka“ imperatyviai įpareigoja užtikrinti, jog atliekų, įskaitant tekstilės, tvarkymo išlaidos būtų apmokamos būtent atliekų turėtojo.

Kitos iniciatyvos, didinančios tekstilės žiediškumą

Pastaruoju metu dažnai stebimos įvairios tekstilės, ypač drabužių ir avalynės, aplinkosauginio tvarumo iniciatyvos. Pavyzdžiui, tekstilės gaminių nuomos, siekiant prailginti jų naudojimo trukmę, antrinio dizaino gaminių kūrimas, dėvėtų drabužių ir jų priedų, avalynės pardavimas, kt.

Tačiau tekstilę apima ne tik dėvimus drabužius ir pan., todėl kalbant apie tekstilės gamybos, o kartu ir susidarančių jos atliekų kiekio mažinimą, būtina atkreipti dėmesį ir į kitus sektorius, kurie savo veikloje naudoja daug tekstilės gaminių, pavyzdžiui viešbučius. Danijoje, Kopenhagos mieste, atliktas tyrimas parodė, kad šiame sektoriuje generuojami dideli tekstilės atliekų kiekiai, neišnaudojant galimybių didinti tekstilės gaminių žiediškumą.

Tyrimo, kuriame dalyvavo 61 proc. Kopenhagos viešbučių, metu nustatyta, kad apyvartoje yra 479 t (~14 kg / viešbučio lovai) viešbučio patalynės, virtuvės tekstilės ir uniformų, darbo drabužių, o kasmet nuperkama maždaug 121 t (~3,5 kg/ viešbučio lovai) naujų tekstilės gaminių. Daugiau nei 90 proc. (pagal svorį) viešbučių tekstilės nuomojama (patalynė ir svečių rankšluosčiai), dažniausiai viešbučiams priklausanti tekstilė yra registratūros, baro ir administracijos darbuotojų uniformos.

Viešbučių tekstilės didesnis žiediškumas apima (1) tekstilės gaminių eksploatavimą kuo ilgiau, t. y. patvarus dizainas, taisymas, pakartotinis naudojimas viešbutyje, kt., ir vėliau (2) išmestų tekstilės gaminių ir juose esančių medžiagų pakartotinio panaudojimą ir (ar) perdirbimo užtikrinimą.

Didžioji dauguma viešbučių tekstilės yra nuomojama, taip pat daugelis jų yra įsidieję aplinkosaugos politiką ir renkasi ekologiniu ženklu pažymėtą tekstilę, tačiau perkant, skalbiant, tvarkant ar išmetant tekstilės gaminius, vis dar nepakankamai dėmesio skiriama šių gaminių žiediškumui. Taip pat tik mažiau nei pusė viešbučių nenaudojamą tekstilę atiduoda ją surenkančioms labdaros ir kitoms organizacijoms, užtikrindami jos pakartotinį panaudojimą ir (ar) perdirbimą.

Visgi, stebima ir teigiamų pavyzdžių bei pasiteisinusių iniciatyvų, kurios didina viešbučiuose naudojamos tekstilės žiediškumą. Pavyzdžiui, viešbučiams siūloma rinktis patvaresnę tekstilę, t. y. nebūtinai 100 proc. medvilnės; prabangių viešbučių standartų neatitinkanti patalynė, rankšluosčiai, kt. gali būti pakartotinai išnuomojami vidutinės klasės viešbučiams; viešbučiai gali rinktis pilką, o ne baltą patalynę, siekiant sumažinti dėmių atsiradimo riziką ir užtikrinti ilgesnį gaminio tarnavimo laiką. Kitos rekomendacijos viešbučių tekstilės gaminių žiediškumui: patalynė ir kiti tekstilės gaminiai, kurių sudėtyje yra ne mažiau kaip 50 proc. medvilnės, gali būti perdirbami į pramonines servetėles; uniformų komplektų pakartotinis panaudojimas kitose įmonėse ir (arba) organizacijose; tiesioginis patalynės ir rankšluosčių dovanojimas pakartotiniam naudojimui benamių prieglaudoms, ligoninėms, slaugos namams; svečių rankšluosčių perdirbimas į valymo/virtuvės šluostes, skirtas perparduoti viešbučiams; staltiesių perdirbimas į virtuvės uniformas¹⁷.

¹⁴ Žaliasis kursas. Naujais pasiūlymais siekiama, kad tvarūs gaminiai taptų norma, o Europa – labiau nepriklausoma nuo išteklių: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/lt/ip_22_2013

¹⁵ Tekstilės gamybos ir atliekų poveikis aplinkai:

<https://www.europarl.europa.eu/news/lt/headlines/society/20201208STO93327/tekstiles-gamybos-ir-atlieku-poveikis-aplinkai-infografikai>

¹⁶ Eduardas Monkevičius, Algimantas Miškinis ir Linas Meškys, *Aplinkosaugos teisė* (Vilnius: Justitia, 2011), p. 395.

¹⁷ *Increasing the Circularity of Hotel Textiles*: https://www.decisive2020.eu/wp-content/uploads/2019/06/Circularity-in-hotel-textiles_report_FINAL.pdf

Tekstilės ir jos atliekų poveikis aplinkai

Mažiau nei pusė dėvėtų drabužių surenkama pakartotiniam naudojimui arba perdirbimui, ir tik 1 proc. jų perdirbami į naujus drabužius, nes technologijos, kurios leistų perdirbti drabužius į pirminius pluoštus, tik dabar pradedamos plėtoti. Panaudoti drabužiai gali būti eksportuojami už ES ribų, tačiau dažniausiai (87 proc.) deginami arba atsiduria sąvartynuose.

ES griežtina tekstilės gaminių, o kartu ir šių atliekų kontrolę dėl ženkliai išaugusių bei, prognozuojama, toliau didėsiančių gamybos apimčių (žr. 1 paveikslą). Tekstilė siejama ir su pertekliniu gamtinių išteklių vartojimu (žr. 2 paveikslą). Pavyzdžiui, vieniems medvilniniams marškinėliams pasiūti reikia 2 700 l gėlo vandens – jo užtektų vieno žmogaus geriamojo vandens poreikiams patenkinti pusrėčių metų.

Taip pat apskaičiuota, kad tekstilės gamyba atsakinga už 20 proc. pasaulio švaraus vandens užteršimą dažymo ir kitais gamyboje naudojamais produktais, o sintetinių drabužių skalbimas lemia 35 proc. pirminių mikroplastikų patekimą į aplinką¹⁸.

1 pav. Tekstilės gamybos apimtys (2000–2020 m.)

2 pav. Tekstilės poveikis aplinkai

Šaltinis: Europos aplinkos agentūros duomenys¹⁹

Parengė

Informacijos ir komunikacijos departamento

Tyrimų skyriaus patarėja

Aistė Griškonytė

Tel. (8 5) 239 6182, el. p. aiste.griskonyte@lrs.lt

Seimo kanceliarijos Informacijos ir komunikacijos departamento Tyrimų skyriaus parengti analitiniai ir informaciniai darbai skirti Seimo narių parlamentinei ir Seimo kanceliarijos veiklai. Šiuose darbuose pateikta informacija nėra oficiali Lietuvos Respublikos Seimo pozicija. Šį darbą atgaminti, išleisti, platinti, versti, perdirbti, viešai skelbti, išskyrus įstatymų nustatytas išimtis, galima tik gavus Seimo kanceliarijos leidimą.

Visais atvejais naudojant šį darbą privaloma nurodyti šaltinį.

© Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarija, 2023

¹⁸ Tekstilės gamybos ir atliekų poveikis aplinkai:

<https://www.europarl.europa.eu/news/lt/headlines/society/20201208STO93327/tekstiles-gamybos-ir-atlieku-poveikis-aplinkai-infografikai>

¹⁹ Ten pat.